

Krystynopol

PAŁAC POTOCKICH W KRYSTYNOPOLU

Są miasta o nietypowym losie. Do takich należy Krystynopol – dzisiejszy Czerwonograd, leżący na północy obw. lwowskiego. Dziś przedstawię Czytelnikom nadzwyczaj interesującą historię tego miasta.

PETRO HAWRYŁYSZYN

Tereny, na których leży Czerwonograd, ludzie zasiedlili już dawno – świadczą o tym liczne pamiątki archeologiczne. Najstarsze datują się IX-V w. p.n.e. Liczne materialne znaleziska na terenach samego miasta i jego okolic świadczą o wielu warstwach archeologicznych. Od końca X w. Ziemia Bełska była częścią Rusi Kijowskiej, a od 1234 r. wchodziła w skład księstwa Halicko-Włodzimierskiego. Na rozwój tych terenów wpływała bliskość takich ośrodków jak przede wszystkim Lwów, dalej Sokal i szczególnie Bełz, który w 1170 r. stał się nawet stolicą odrębnego księstwa.

W XIV w. o Ziemię Bełską walczyły Litwa, Polska i Węgry, aż do chwili, gdy w 1387 r. królowa Jadwiga ostatecznie

utrzymała polskie panowanie nad tymi terenami.

W 1685 r. ówczesny wojewoda krakowski Feliks Kazimierz Potocki (1603-1702) przejął w spadku ten szmat ziemi galicyjskiej. Potoccy należeli do najstarszych rodów magnackich Rzeczypospolitej, wywodząc swój ród od rycerza Żyrośława z Potoku (prawdopodobnie mowa tu o miejscowości na szlaku z Węgier do Polski). Według przekazów Żyrośław brał udział w wojnie księcia Bolesława Kędzierzawego przeciwko Prusom. Po bitwie pod Pilawą książę Bolesław nadał rycerzowi herb Pilawa – przypominający potomkom miejsce bitwy. Na pocz. XVII w. ród podzielił się na dwie gałęzie: Pilawę Srebrną i Pilawę Złotą. Ojcem Feliksa był Stanisław „Rewera” Potocki. Drugim jego synem był Andrzej Potocki – założyciel Stanisławowa.

Historycy przyjmują oficjalnie rok 1692 jako rok założenia Krystynopola. Wówczas hetman koronny Feliks Kazimierz Potocki zwrócił się do Jana III Sobieskiego z prośbą o nadanie miastu prawa magdeburskiego. Niestety, pomimo swych zasług, przywileju miasto nie otrzymało.

Jak podkreślają historycy G. Grynnik i O. Jarosz-Zamojska: „Miasto powstało na ziemiach osiedla Nowy Dwór. Ta nazwa pierwotna wspomniana jest w kronikach kościelnych oo. bernardynów z Sokala w 1613 r.: właściciel miejscowości Krzysztof Tyminiński, pochował tu swego syna Wojciecha. Właściwie nie było to nawet osiedle, lecz po prostu pański dwór ufortyfikowany jakimiś umocnieniami, wokół którego rozłożyły się chaty wieśniaków z obsługi dworu. Na początku XVII w. w Nowym Dworze była cerkiew prawosławna i kościół katolicki, w którym posługę sprawowali oo. bernardyni. Niestety jest to wszystko, co wiemy o tym okresie osiedla, na którym później wyrosło miasto i szybko rozbudowało się wokół zamku.

Wspomniani historycy piszą dalej: „Otóż Feliks Kazimierz zaczyna budowę swego rodzowego zamku w zlewisku rzek Bugu i Sołokii. W tym okresie zdarzały się tatarskie najazdy, które przez wiele lat były utrapieniem tej ziemi. Przetarta przez wrogów droga, którą nazwano Czarnym Szlakiem, ciągnęła się od Perekopu (na północy Krymu) przez tereny Ukrainy – Czerkasy, Korsuń,

FELIKS KAZIMIERZ POTOCKI, ZAŁOŻYCIEL KRYSTYNOPOLA

Kijów, a stamtąd przez Żytomierz, Dubno, Sokal do Lwowa. Miasto wokół nowego zamku nazwane zostało na cześć małżonki hetmana Krystyny z Lubomirskich – Krystynopolem.

Szczyt rozwoju miasto osiągnęło w czasach Franciszka Salezego Potockiego, którego dla jego majątku słusznie uważano za „króla”. Ozdobą miasta był wybudowany przez niego pałac. Dziś mieści się tu muzeum, będące filią lwowskiego Muzeum Historii Religii. Organizowane są tu różne konferencje, wystawy, działa też centrum konserwatorskie.

W XVIII w. z funduszy Potockich został wzniesiony kościół pw. Św. Ducha. Początkowo – w 1695 r. – powstała drewniana świątynia, a po jej pożarze w 1701 r. wybudowano murowany kościół. Jego podziemia stały się rodzową kaplicą hetmana i jego potomków. Zostały też wybudowane klasztor bernardynów, cerkiew św. Jerzego i klasztor bazylianów, w którym była słynąca cudami ikona Matki Boskiej. Tereny i zamek po Feliksie Kazimierzu przejął w spadku jego syn Józef Felicjan Potocki (?-1723).

Po I rozbiore Polski znaczenie Krystynopola upada i życie w mieście zamiera. Wzrost znaczenia miasta zaobserwowano dopiero wraz ze wzrostem gospodarczym w XIX w. Według spisu ludności z 1880 r. w mieście zamieszkiwało 3519 osób: w tym 2748 Żydów, 404 Polaków i 364 Rusinów. Natomiast dane z 1900 r. podają już 3593 mieszkańców (460 unitów, mniej więcej tyleż katolików i 2672 wyzn. mojżeszowego).

W czasie I i II wojen światowych Krystynopol był zniszczony. W lipcu 1944 r. miasto

zajął wojska sowieckie. Po ustaleniu granic Krystynopol znalazł się po polskiej stronie. Wiosną 1945 r. zaczęło się przymusowe przesiedlenie miejscowych Ukraińców na Ukrainę. W następnym roku Krystynopol zamieszkiwali już wyłącznie Polacy, ale niebawem i oni zmuszeni zostali do opuszczenia swoich domów. W 1951 r. rządy Polski i ZSRR podpisały umowę o wymianie terytoriów. 15 listopada część terenów Ziemi Sokalskiej, w tym i Krystynopol zostały przekazane Ukrainie. Miasto zmieniło nazwę na Czerwonograd i sprowadzono do niego nowych mieszkańców – górników z Donbasu w celu budowy kopalni węgla. Nowe miasto wchłonęło takie okoliczne osiedla jak Dwór i Klusów. Pod koniec 1951 r. Krystynopol/Czerwonograd był już robotniczym osiedlem, zamieszkałym przez 1750 mieszkańców.

Wkrótce powstała kopalnia Nr 1 „Wielkomostowska” i miasto zdobyło wątpliwą sławę miasta górniczego. Z czasem wybudowano bloki mieszkalne, fabryki i inne przedsiębiorstwa.

Interesujące jest to, że to właśnie górnicy z Czerwonogradu, jako pierwsi zainicjowali „leninopad” – jako pierwsi w obw. lwowskim zdemontowali tu pomnik wodza.

Obecnie Czerwonograd jest jednym z centrów rejonowych na północy obw. lwowskiego. Po Lwowie i Drohobyczu zajmuje trzecie miejsce pod względem liczby mieszkańców (68 tys. mieszkańców na 2010 r.) i jest centrum lwowsko-wołyńskiego zagłębia węglowego.

Гриник Г. Ярош-Замойська О. Кристинопіль (1692–1951). Передмова Б. Чайковського. Червоноград, ТЗОВ „ЮЕКС”, 2010. 256 с.

Данилюк Ю. З. Червоноград // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: Наукова думка, 2013. – Т. 10: Т – Я. С. 493.

Історія міста. URL: <https://krystynopol.info/istoriya-mista>

Krystynopol // Słownik geograficzny Królestwa Polskiego. Warszawa: Druk „Wieku”, 1883. T. IV. s. 761

Fundacja dra Mosinga zwraca się z serdeczną prośbą o pomoc dla Antoniego Wiącka z Pnikuta

Antoni w maju ubiegłego roku trafił pod Bachmutem pod ostrzał artyleryjski, został ranny w obie nogi; przez 8 godzin z ogromnym bólem i strachem pokonywał dystans 1 km, by dotrzeć do miejsca ewakuacji. Okazało się, że 8 godzin to za długo i obie nogi trzeba było amputować. Marzeniem Antoniego jest powrót do życia, do samodzielności, do pracy. Jego kikuty są bardzo krótkie, co uniemożliwi skorzystanie z tradycyjnych protez, jednak istnieje nadzieja w operacji osseointegracji – wszczepienia implantów w kość, do których będzie można przymocować protezy. Koszt jednej protezy w Polsce – 177 tys. zł.

Jeśli ktoś chciałby wesprzeć tegoż Polaka, prosimy o wpłaty na konto fundacji – BNP Paribas 23 2030 0045 1110 0000 0222 0700 – z dopiskiem „Antoni”.

**Andrzej Michalak
Fundacja dr Mosinga**

POCZTÓWKA Z KRYSTYNOPOLA Z 1912 R.